

Bácskai civil szervezetek emlékhelyeket tekintettek meg

A bajai Csend Kulturális Egyesület elnökeként a csávolyi Dél-alföldi Leader Egyesület meghívásának tettem eleget, amikor egy NEA-pályázat keretében civil kapcsolatok kiépítésén munkálkodtunk a visegrádi országokban és Erdélyben. Harmadik szervezatként a bácsalmási Szent László Határrendész Egyesület, ezenkívül néhány magánszemély vett részt a négy országot érintő kilencnapos utazáson.

Jártunk Csehországban, Lengyelországban, Szlovákiában és Romániában, azonban zsidó emlékhelyeket csupán Lengyelországban és Erdélyben látogattunk meg.

2022. június 30-án a csehországi kapcsolatépítés után Oswiecimbe utaztunk, ahol az éjszakát töltöttük. Azon a helyen tehát, ami nekünk, zsidó mártírok leszármazottainak a rémálom, vagyis Auschwitzban. Ez kétes érzelmekkel töltött el, hiszen ebben városban van a világ legnagyobb, sír nélküli zsidó temetője, ahol őseim füstté váltak egy tudománytalan és szégyenletes fajlemélet betetőzéseként.

Július 1-én nyolcórás zárándoklaton vettünk részt, amelynek során Auschwitz-Birkenau német precizitással működtetett halálgyárát járhattuk végig. A pokoli hőség és a korlátozott vízmennyiség sem adhatta át azt a szenvedést, amelyet a lágerbe deportált zsidó emberek, felmenőink, valamint a többi ártatlanul ide hurcolt személy (politikai foglyok, hadifoglyok, romák, homoszexuálisok stb.) egykoron átélhettek. Megtekintettük a múzeumot, különböző országok barakkjait – köztük a magyar kiállítását is –, az orvosi kísérletek eszközeit, a zárkákat, az ítélszékek helyszínét, a kivégzőfalat, az akasztófákat, az őrtornyokat és a gázkamra-krematórium helyiségét. Megismerhetjük az áldozatok horribilis és felfoghatatlan számát, egykor volt arcokat, kegyessereket, személyes tárgyakat,

A borszéki zsinagóga

nevesített bőröndöket, az elpusztított emberek hajmaradványait, és bepillanthattunk a nevek könyvébe is. Mindezekkel szembesülni döbbenetes volt, a sírás kerülgetett, mikor dédnagymamám húga tűnt fel emlékeimből, aki valamelyik auschwitz-i bitófán fejezte be életét.

Utána Birkenau következett, ahová a bajai és környékbeli zsidó emberek transzportjával is begördült a halálvonat. Magam előtt láttam dédnagyanyám megöregedett, meggörnyedt, a többnapos kegyetlen vagonbéli utazástól meggyötört testét és arcát. Láttuk a barakkokat, az őrtornyokat, a priccseket, egy magyar marhavagont (az 1944 májusában meggyilkolt Löwy Hugo családja adományozta és újította fel), a síneket, a gázkamrákat, a krematóriumokat, Kanadát, a kiszolgáló létesítményeket. Egyszóval láttuk a szenvedést.

Minden alkalommal, amikor megjártam Auschwitz-Birkenaut, a társaim viselkedését, reakcióit és arckifejezését figyeltem. Most is. Az elkomorult tekintet, a döbbenet, az összeszoruló ajkak, a gyermekek fotói és a tények látán a kérdés: Hogyan történhetett ez meg?

Ide legalább egyszer mindenkinek el kell jönni! – mondta egy társam.

A nyolc óra mind a nyolc személynek lelkileg és fizikailag egyaránt megterhelő volt, ketten nem is tudták végigjárni az utat, visszafordultak.

Július 2-án délelőtt beléptünk a krakkói Schindler-gyárba, ahol megtekintettük a múzeumot. Beleláthattunk a krakkói zsidóság múltjába, mindennapjaiba, a gettó viszonyaiba és iszonyaiba, a náci párt és a Gestapo működésébe, láthattunk uszító propagandaplakátokat (sajnos ez napjainkban is visszaköszön), hirdetőanyagokat, utcatáblákat (helyszíneket keltve életre), csilléket, húzó kocsiakat, Schindler-gyári termékeket, a nyújtózkodó Amon Göthöt hú német juhász kutyájával, és még sok más sötétet a pokol mély bugyraiból. Előtortek emlékeim a Schindler listájából, Jennifer Teege könyvlapjairól. Ott volt az egykori náci párttag, a tivornyázó életművész Oskar Schindler fotója. Pont mint a filmben, ült a lován és nézte a krakkói gettó felszámolását, a gyilkosságokat, a szörnyűségeket, a piros ruhás kislányt a fekete-fehér sötétségben. Az elkapott pillanat, amikor felnyílt a simlis üzletember, a dorbézoló bohém Schindler szeme. Egy döbbenet ember ült a lovon, aki elképzelné sem tudta volna, hogy a német kultúrnemzet tagjai ilyen szörnyűségekre, kegyetlenségekre képesek embertársaikkal.

A gyár után fél óra maradt Krakkóra, és utaztunk tovább Szlovákiába. Kétnapnyi pihenő után Erdélynek vettük az irányt.

Július 7-én a délelőtt folyamán Stan Tímea kalauzolt végig minket Borszék Kossuth-forrásától kiindulva a Tündérbertbe, majd a Medve-barlangba és egy kőfejtőbe. Mindeközben rengeteget beszélgettem vele, így tudtam meg, hogy Borszéken egykoron éltek zsidók, és még épen áll a zsinagóga. Véget ért a túra. Ebédre már nem jutott idő, csupán pár falatot harapni.

Érkezett a Tanár úr, a helytörténész, Farkas Aladár. Talpig-vérig úriember, a tanárember minden tudásával és minden tudásszomjával. Leültünk, meghívta egy kávéra, és csak áradt belőle Borszék múltja. A főutca megelevenedett, a Monarchia promenádján hömpölygött a tömeg, megélnékült a már roskadozó Remény Szálló is. Rövid séta után a székelykapunál voltunk, ahonnan két percre található az egykori zsinagóga. A Monarchia jelentősebb furdóhelyein minden vallásnak megvolt a temploma, imaterme, imahelye, így a zsidóké is – mára belőlük csupán épületeik maradtak meg mementóként, a zsinagóga és a gondnoki ház (mindkettő zárva volt), néhány sírkövel az udvaron. Farkas Aladárral azóta is tart levelezésünk, így több adatot is szolgáltatott a borszéki zsidóságról. 1910 és 1930 között a borszéki zsidó lakosok lélekszáma 125 és 151 fő között mozgott általában, de pl. 1920-ban 92 fő volt, míg 1941-re 11 főre csökkent. A holokauszt után, az 1950-es években már csak egy zsidó személy akadt Borszéken, mára azonban egy sem maradt. A helytörténész elmondása szerint zsidó temető is van a városban. 1990 után zsidó befektetők érkeztek, akik megépítették a Riki Villát, valamint megvásárolták a Transilvania Szálloda és Vendéglőt. Időközönként összegyűlnek a leszármazottak a zsinagógában, amelyet a bukaresti központ tart karban. Minden évben viszonylag sok zsidó származású ember érkezik Borszékre.

Hazaérve leülepedtek az élmények, a keserűek és a pozitívak is. Az auschwitz-i útnak jelentős volt a visszhangja a résztvevők között. Felmerült, hogy jövőre új csoportot is viszünk. Kiderült, hogy Krakkó megismeréséhez legalább egy nappal több időre van szükség. Borszéken legközelebb szeretném felkeresni a zsidó temetőt, valamint belülről is megtekinteni a zsinagógát.

Már várom az újabb utazást és a sok új felfedeznivalót.

Albert Iván